

Валерій Галасюк – академік АЕН України, генеральний директор аудиторської фірми «КАУПЕРВУД» (м. Дніпропетровськ), голова ревізійної комісії Українського товариства оцінювачів, член Ради Співки аудиторів України, член Аудиторської Палати України, член Правління Асоціації платників податків України

Валерій Галасюк – консультант інформаційно-консалтингової фірми «ІНКОН-ЦЕНТР» (консалтингова група «КАУПЕРВУД», м. Дніпропетровськ), лауреат двох конкурсів молодих оцінювачів Українського товариства оцінювачів

Оцінка кредитоспроможності позичальників – що оцінюємо?*

При наданні кредитів будь-який банк стикається з необхідністю оцінки кредитоспроможності позичальників. Ця процедура є обов'язковою, і її результати істотно впливають як на результати конкретних кредитних угод, так і на ефективність кредитної діяльності банку в цілому. Для позичальника оцінка кредитоспроможності також важлива, оскільки від її результату залежить в якому обсязі буде наданий кредит і чи буде він наданий взагалі.

Результатом систематично невірно здійснюваної оцінки кредитоспроможності позичальників може служити погіршення якості кредитного портфеля банку, яке, до того ж, тягне за собою ще й необхідність зайвого резервування. У кращому випадку це призведе до погіршення фінансового стану банку, у гіршому - до повного краху. Зрозуміло, що не перше, не друге ні банк, ні його вкладників не влаштовує.

Рішенням проблеми є розробка і використання обґрунтованої методики, що дозволить банку найбільш реально оцінювати кредитоспроможність позичальників. Проте слід зазначити, що не існує ні єдиної методики, ні єдиного підходу до її побудови. Більш того, що говорити про єдність методик і підходів, коли немає навіть єдиного обґрунтованого визначення поняття кредитоспроможності, про що, зокрема, свідчать наведені нижче різноманітні тлумачення поняття кредитоспроможності.

1)¹ «Під кредитоспроможністю позичальника розуміють його спроможність повністю і в строк розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями» [1, с.287].

* Див. публікацію: Галасюк В.В., Галасюк В.В. Оцінка кредитоспроможності позичальників: що оцінюємо? //Вісник НБУ.-2001.-№5.-С.54-56.

2) «Кредитоспроможність [creditworthiness] - система умов, що визначають спроможність підприємства залучати позиковий капітал і повертати його в повному обсязі у передбачені терміни» [2,с.161].

3) «Кредитоспроможність позичальника - це його спроможність повністю і своєчасно розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями» [3,с.183].

4) «Кредитоспроможність (Creditworthiness) - спроможність компанії або приватної особи залучати позиковий капітал і в майбутньому належним чином обслуговувати свій борг» [4,с.533].

5) «1. Наявність передумов для отримання кредиту, що підтверджують спроможність повернути його. 2. Спроможність повернути кредит» [5,с.109].

6) «Кредитоспроможність - це здатність позичальника в повному обсязі і у визначений кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями» [6].

Проаналізуємо основні відмінності наведених визначень. Так, у першому, третьому і четвертому визначеннях кредитоспроможність розуміється як «спроможність», у другому як «система умов», в п'ятому як «наявність передумов», а в шостому як «здатність». Очевидно, етимологія терміна «кредитоспроможність» усе ж не випадкова і варто говорити про кредитоспроможність як про «спроможність».

У першому, третьому і шостому визначеннях мова йде про «позичальника», у другому про «підприємство», у четвертому про «компанію» та «приватну особу», у п'ятому суб'єкт не згадується взагалі. У визначенні поняття кредитоспроможності обов'язково повинний бути суб'єкт і, очевидно, найбільш правильно говорити про «позичальника», тому що позичальниками можуть бути і фізичні і юридичні особи.

У першому, третьому і шостому визначеннях мова йде про спроможність «розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями», у другому про спроможність «залучати» і «повертати» капітал, у четвертому про спроможність «залучати капітал» і «обслуговувати борг», у п'ятому про передумови для «отримання» кредиту і спроможність «повернути» кредит. Говорити про кредитоспроможність як про спроможність «залучати» капітал або як про передумови для «отримання» кредиту не зовсім коректно, тому що кредитоспроможність оцінюється з позиції банку, а банк цікавить спроможність позичальника розраховуватися за своїми зобов'язаннями, а не його спроможність «залучати» кошти. Слова

¹ Нумерація здійснена авторами умовно для забезпечення можливості посилань.

про спроможність повертати «капітал» або повертати «кредит», недостатньо точно передають суть справи, тому що позичальник не тільки повинен бути спроможний повернути «капітал» або «кредит», але і заплатити за користування ним. Використання словосполучення «обслуговувати борг», очевидно, пов'язано з особливістю перекладу.

Формулювання про спроможність позичальника «розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями», очевидно, найбільш відповідає сутності поняття кредитоспроможності, тому що боргові зобов'язання можуть містити і зобов'язання повернення кредиту, і виплати відсотків, і інші зобов'язання позичальника.

У першому визначенні мова йде про спроможність позичальника розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями «повністю і в строк», у другому «в повному обсязі у передбачені терміни», у третьому «повністю і своєчасно», у четвертому «належним чином», у п'ятому такого роду уточнень не міститься, у шостому «в повному обсязі і у визначений кредитною угодою термін». Останнє формулювання, на нашу думку, найбільш точне, тому що в ньому мова йде не просто про «своєчасність», а міститься конкретна вказівка на термін «визначений кредитною угодою».

З урахуванням висновків, отриманих у ході аналізу відмінностей приведених визначень поняття кредитоспроможності, можна стверджувати, що шосте визначення, що міститься в Положенні Національного Банку України «Про кредитування», найбільш точно відбиває сутність поняття кредитоспроможності.

Здавалося б, на цьому можна поставити крапку, але при більш уважному розгляді стає ясно, що це не так.

Як відомо, зобов'язання підприємства можуть погашатися різними видами активів. Тобто в ході своєї діяльності частину зобов'язань підприємство може погашати грошовими коштами, а частину іншими активами, наприклад, готовою продукцією, товарами та ін. Спроможність підприємства виконувати свої зобов'язання характеризується його платоспроможністю.

Виникає питання: чим **кредитоспроможність** підприємства відрізняється від його **платоспроможності** і, взагалі, який сенс використання поняття кредитоспроможності, якщо існує поняття платоспроможності?

Між кредитоспроможністю і платоспроможністю існує істотна відмінність. Справа в тому, що кредитні зобов'язання позичальника перед банком, на відміну від інших зобов'язань, повинні бути погашені **виключно грошовими коштами**. Тому для банка, що надає кредит, недостатньо, щоб позичальник був **платоспроможний**, він повинен бути **кредитоспроможний**. У зв'язку з цим виникає необхідність використання поняття

кредитоспроможності для характеристики спроможності позичальника погашати свої зобов'язання перед банком **виключно грошовими коштами**.

Ця важлива особливість обумовлює необхідність використання для оцінки кредитоспроможності позичальників терміна **«потік грошових коштів»**. Необхідно підкреслити відмінність значення цього терміна від значення терміна **«грошовий потік»**. Потік грошових коштів слід розуміти як рух **виключно грошових коштів**, у той час як грошовий потік трактується як рух не тільки грошових коштів, але і їх еквівалентів. Зокрема, міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (МСБО) визначають поняття грошових потоків у такий спосіб: «Грошові потоки - це надходження та вибуття грошових коштів та їх еквівалентів» [7,с.106]. Грошові кошти та їх еквіваленти, в свою чергу, визначені МСБО наступним чином: «Грошові кошти складаються з готівки в касі і депозитів до запитання» [7,с.105]. «Еквіваленти грошових коштів – це короткострокові, високоліквідні інвестиції, які вільно конвертуються у відомі суми грошових коштів і яким притаманний незначний ризик зміни вартості» [7,с.106].

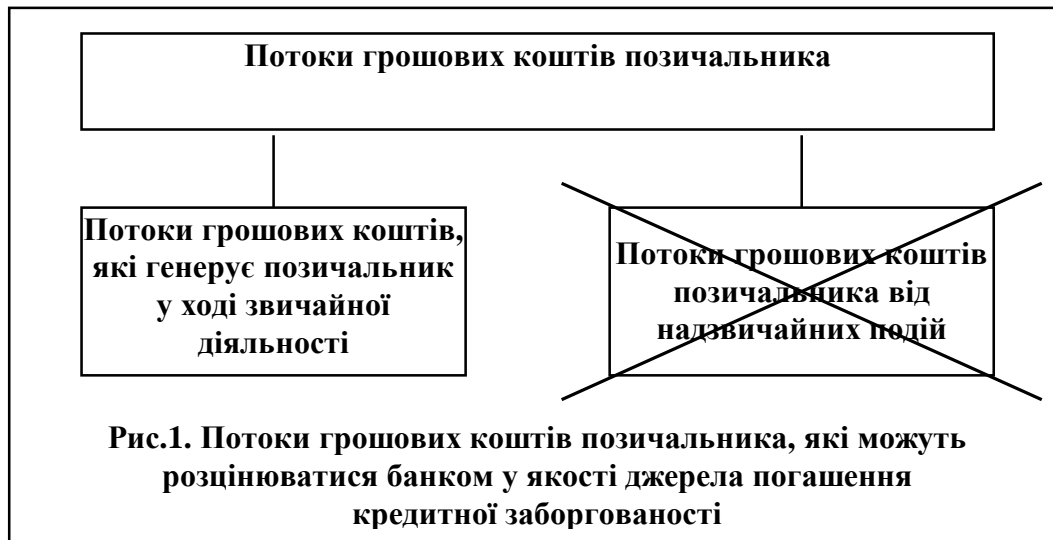
Слід також розрізняти термін **«потік грошових коштів»** і термін **«умовно-грошовий потік»**, запропонований до використання авторами раніше [8-10].

З урахуванням викладеного вище модифікуємо визначення поняття кредитоспроможності, що міститься в Положенні Національного Банку України «Про кредитування», і наведемо його в наступному вигляді: *кредитоспроможність - це спроможність позичальника в повному обсязі і у визначеній кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями виключно грошовими коштами*.

Виникає питання: чи усі потоки грошових коштів підприємства можуть розцінюватися банком у якості потенційного джерела погашення кредитної заборгованості? Очевидно, у якості потенційного джерела погашення кредитної заборгованості доцільно розглядати ті потоки грошових коштів, які, як передбачається, будуть носити в майбутньому **регулярний**, а не **випадковий** характер.

Мовою бухгалтерського обліку це означає, що в якості потенційного джерела погашення кредитної заборгованості доцільно розглядати потоки грошових коштів від **звичайної діяльності**, а не потоки грошових коштів від **надзвичайних подій** (див. рис.1.).

Звичайна діяльність, відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 3 «Звіт про фінансові результати» (далі ПБО 3), це «будь-яка основна діяльність підприємства, а також операції, що її забезпечують або виникають внаслідок її проведення». Поняття основної діяльності, в свою чергу, визначено в ПБО 3 як «операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу».

Поняття «надзвичайна подія» визначено в ПБО 3 як «подія або операція, яка відрізняється від звичайної діяльності підприємства, та не очікується, що вона повторюватиметься періодично або в кожному наступному звітному періоді».

Для того щоб врахувати викладене вище наведемо визначення поняття кредитоспроможності у наступній формі: *кредитоспроможність - це спроможність позичальника в повному обсязі і у визначеній кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями виключно грошовими коштами, що генеруються позичальником у ході звичайної діяльності.*

Здавалося б, на цьому можна зупинитися і використовувати отримане визначення кредитоспроможності в практичній діяльності. Проте існує ще один важливий момент, не враховуючи який можна одержати парадоксальні результати.

Уявимо собі таку ситуацію. Позичальник «Х» хоче отримати кредит обсягом в 1 гривню. Після ретельного аналізу його діяльності банк робить висновок, що позичальник «Х» спроможний генерувати в ході звичайної діяльності потоки грошових коштів, необхідні для погашення кредитної заборгованості. Іншими словами, позичальник «Х» визнаний кредитоспроможним. Відтепер ні в кого не викликає

сумнівів справедливості додавання до назви позичальника «Х» епітета «кредитоспроможний».

Тепер уявимо собі, що ситуація різко змінилася і позичальник «Х» хоче отримати кредит обсягом уже не в 1 гривню, а в 1 000 000 гривень. Після ретельного аналізу його діяльності банк робить висновок, що позичальник «Х» не спроможний генерувати в ході звичайної діяльності потоки грошових коштів, необхідні для погашення кредитної заборгованості. Іншими словами, позичальник «Х» визнаний некредитоспроможним. Тепер до назви позичальника «Х» сміливо додають епітет «некредитоспроможний».

Що ж призвело до того, що той самий банк характеризує кредитоспроможність того самого позичальника діаметрально протилежним чином. Причиною цьому послужила зміна однієї з умов кредитування - обсягу кредиту. Причому, аналогічні приклади можна привести для будь-яких інших умов кредитування - величини відсотків, періодичності нарахування відсотків, періоду кредитування, способу погашення кредиту та ін.

Навіть за допомогою такого спрощеного прикладу можна продемонструвати, що некоректно характеризувати кредитоспроможність позичальника безвідносно **конкретних умов кредитування**.

Судження про кредитоспроможність позичальника, що фіксується в тих або інших документах, обов'язково повинно супроводжуватися вказівкою на конкретні умови кредитування, у контексті яких здійснювалася оцінка кредитоспроможності. Таким чином, для характеристики кредитоспроможності позичальника доцільно вживати формулювання подібного роду: *«При наступних умовах кредитування:..., кредитоспроможність позичальника оцінюється як ...»*.

З урахуванням викладеного вище визначення поняття кредитоспроможності можна навести у наступному вигляді: **кредитоспроможність - це спроможність позичальника при конкретних умовах кредитування в повному обсязі і у визначений кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями виключно грошовими коштами, що генеруються позичальником у ході звичайної діяльності.** Дане визначення, на наш погляд, достатньо точно відбиває сутність поняття кредитоспроможності.

Варто підкреслити, що використання такого визначення поняття кредитоспроможності має велике значення не тільки з термінологічної, але і з практичної точки зору, тому що визначає

спрямованість і зміст процесу оцінки кредитоспроможності позичальника, а, отже, і його результати.

Список літератури:

1. Стратегия и тактика антикризисного управления фирмой/ Под общей редакцией проф., д.э.н. А.П.Градова и проф., д.э.н. Б.И.Кузина.-Санкт-Петербург:Специальная литература, 1996.-510с.
2. Словарь-справочник финансового менеджера.-К.: «Ника-Центр», 1998.-480с.- (Серия «Библиотека финансового менеджера»; Вып 1).
3. Кредитування: теорія і практика: Навч. посіб. – К.:Т-во «Знання», КОО, 2000.-215с.- (Вища освіта ХХІ століття).
4. Техника финансового анализа/ Пер. с англ. Под ред. Л.П.Белых.- М.:Аудит, ЮНИТИ, 1996.-663с.
5. Словник-посібник економічних термінів: Рос.-укр.-англ. /О.М.Дрозд, В.В.Дубічинський, А.С.Д'яков та ін.; За ред. Т.Р.Кияка.-К.: Вид. Дім «КМ Academia», 1997.-264с.-Бібліогр.: с.9-12.
6. Положение Национального Банка Украины «О кредитовании», утвержденное постановлением Правления Национального Банка Украины №246 от 28 сентября 1995 года.
7. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку / Перекл. з англ. за ред. С.Ф. Голова.-К.: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 1998.-736с.
8. Галасюк В.В. О необходимости использования понятия «условный денежный поток» // Финансовые риски.-2000.-N1.-С.125-128.
9. Галасюк В.В., Галасюк В.В. Понятия денежных потоков и условных денежных потоков в контексте финансовой концепции капитала МСБУ// Финансовая консультация.-2000.-N31-32.-С.17-19.
- 10.Галасюк В.В., Галасюк В.В. Понятия денежных потоков и условных денежных потоков в контексте финансовой концепции капитала МСБУ// Вестник бухгалтера и аудитора Украины.-2000.-N18.-С.4-5.

